

AGNIESZKA BIERNAT-JARKA, MARZENA DŁUGOKĘCKA, JANINA SAWICKA
*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI OŚRODKÓW DORADZTWA ROLNICZEGO NA RZECZ OPTYMALIZACJI ZARZĄDZANIA ZASOBAMI WIEJSKICH GOSPODARSTW DOMOWYCH

1. Uwagi wstępne

W Katedrze Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW w Warszawie podjęto projekt badawczy z inicjatywy FAO, przy wsparciu finansowym Rządu Finlandii. Celem było przygotowanie w 1999 r. zestawu materiałów szkoleniowych z zakresu tematyki zarządzania zasobami wiejskich gospodarstw domowych i przekazanie ich nieodpłatnie Ośrodkom Doradztwa Rolniczego. W związku z powyższym zwrócono się do wszystkich ODR w kraju z propozycją wspólnego opracowania diagnozy stanu i potrzeb doradztwa z zakresu racjonalizacji gospodarstw domowych.⁽¹⁾

W ramach projektu badawczego przygotowany został w SGGW kwestionariusz ankiety, pozwalający uzyskać niezbędne informacje na temat stanu i potrzeb realizowanego w ODR doradztwa na rzecz gospodarstwa domowego. W tym celu wysłano do ODR-ów kwestionariusze ankiety z prośbą o ich wypełnienie przez osoby pracujące w doradztwie na rzecz gospodarstwa domowego (zarówno specjalistki zakładowe, jak i terenowe). Ogółem udało się zgromadzić 314 kwestionariuszy ankiet nadesłanych z 32 ODR z terenu całej Polski. Ankiety te wykorzystane zostały, podobnie jak wnioski z warsztatów dyskusyjnych zorganizowanych w SGGW w dniu 28 listopada 1998 r., do opracowania niniejszego raportu.⁽²⁾

(1) W przygotowaniu kwestionariusza ankiety i koncepcji badań uczestniczyły ponadto: prof. dr hab. Krystyna Żelazna i prof. dr hab. Krystyna Gutkowska z Wydziału Żywnienia Człowieka i Gospodarstwa Domowego SGGW.

(2) W Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w dniu 28 listopada 1998 r. odbyły się warsztaty dyskusyjne pt.: *Kierunki działalności Ośrodków Doradztwa Rolniczego na rzecz optymalizacji zarządzania zasobami wiejskich gospodarstw domowych*. Sprawozdanie zostało zamieszczone w „Zagadnieniach Doradztwa Rolniczego” 1999, nr 1.

Wśród zbiorowości 314 ankietowanych specjalistek ds. wgd, które wypełniały kwestionariusze ankiet, prawie 100% stanowiły kobiety (z wyjątkiem jednego mężczyzny). Największą grupę stanowiły osoby w wieku 46-55 lat (prawie 46%), nieco mniej, bo 39% - osoby w wieku 36-45 lat. Najmniejszą grupę, jedynie 5% stanowiły osoby w wieku 56-60 lat. Bardzo korzystnie przedstawiało się wykształcenie respondentów. Wszystkie osoby pracujące na rzecz gospodarstwa domowego posiadały co najmniej wykształcenie średnie ogólnokształcące i aż 41% - wykształcenie wyższe.

Specjaliści pracujący w ośrodkach na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego ukończyli również wiele kursów doskonalenia zawodowego. Najczęściej wymieniane były kursy z zakresu małej przedsiębiorczości, w tym agroturystyki. Drugą grupę stanowiły kursy dotyczące gospodarstwa domowego (np. kursy dotyczące żywienia rodziny, gotowania i pieczenia, kroju szycia, bukiciarstwa i dekoracji wnętrz kompozycjami z suchych bukietów), trzecią zaś szkolenia dotyczące integrowanej i ekologicznej uprawy roślin, urządzania zagród wiejskich, zakładania trawników, ogrodnictwa, organizowania grup producenckich i wykonywania biznesplanów.

Tabela 1

Zainteresowanie doradztwem na rzecz wgd ze względu na wiek, płeć i wykształcenie

Wyszczególnienie	Liczba*	%
Zainteresowane są nimi różne osoby bez względu na wiek, płeć i wykształcenie	231	73,6
Zainteresowane są przede wszystkim kobiety, reprezentujące wyższy niż podstawowy poziom wykształcenia	94	29,9
Zainteresowane są przede wszystkim kobiety mające dobrą sytuację dochodową	80	25,5
Zainteresowane są przede wszystkim młode kobiety	61	19,4
Zainteresowani są zarówno mężczyźni jak i kobiety	60	19,1

*ankietowani podawali więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: Wyniki badań własnych.

W okresie zatrudnienia specjalistek w ODR zmieniła się problematyka prowadzonego doradztwa na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego. Ponad 90% ankietowanych stwierdziło, że zmiany te polegają na poszukiwaniu nowych źródeł dochodu na obszarach wiejskich (w tym przedsiębiorczości kobiet) oraz poznawaniu tematów związanych z profilaktyką zdrowotną i zmianą modelu żywienia. Coraz częściej gospodynie domowe zainteresowane są uprawą nowych odmian warzyw i owoców, czy uprawą ziół, kwiatów i traw z przeznaczeniem na cele dekoracyjne (np. na suche bukiety) oraz estetycznego wyglądu zagród wiejskich. Niejednokrotnie ODR-y prowadzą szkolenia związane z prowadzeniem ksiąg rachunkowych w gospodarstwach rolnych.

Doradztwem na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego zainteresowane są osoby bez względu na wiek, płeć czy wykształcenie. Prawie 30% stwierdziło, iż takimi szkoleniami zainteresowane są przede wszystkim kobiety, reprezentujące wyższy niż podstawowy poziom wykształcenia i prawie 26%, że zainteresowane są kobiety mające dobrą sytuację dochodową (tab. 1).

2. Formy doradztwa wykorzystywane w pracy doradców na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego

Respondentom podano do wyboru cztery odpowiedzi z możliwością podawania własnych przykładów. Każdej odpowiedzi należało przyporządkować liczby od 1 do 5, w zależności od stopnia ważności danego czynnika następująco: 1-najważniejszy, 5-najmniej ważny czynnik. Z ankiet wynika, iż najczęstsza formą pracy wykorzystywaną w działaniach ODR-ów na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego były szkolenia prowadzone przez specjalistki ds. wgd (tak odpowiedziało 51% ankietowanych, tzn. ponad połowa uznała ten czynnik za najważniejszy), w następnej kolejności wymieniano: bezpośrednie kontakty z kobietami i bieżąca pomoc w nurtujących je problemach (44,6% odpowiedzi). Ankietowani doradcy określali hierarchię ważności poszczególnych form ich pracy w 5-punktowej skali, na pierwszym miejscu wymieniając formę najważniejszą, na ostatnim zaś formę najmniej ważną.

Podobne rezultaty otrzymano opracowując ranking (kolejność) poszczególnych wskazań przez ankietowanych posługując się wskaźnikiem ważności.⁽³⁾ Według tego wskaźnika szkolenia prowadzone przez specjalistki ds. wgd uznane zostały za najważniejszą formę pracy wykorzystywaną w działaniach ODR (wskaźnik 0,82), na drugim miejscu wymieniono bezpośrednie kontakty z kobietami i pomoc w nurtujących je problemach (wskaźnik 0,77), a na trzecim zaś pokazy (0,75).

Bezpośrednie spotkania z kobietami dotyczyły wielu zagadnień, które można połączyć w kilka grup. Pierwszą grupę stanowiły zagadnienia dotyczące sposobów poprawy sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych, co skupiało się przede wszystkim na możliwości uzyskania dodatkowych źródeł dochodu oraz zdobycia dodatkowej pracy poza gospodarstwem. Niejednokrotnie omawiane były formy podejmowania działalności gospodarczej, także w oparciu o zasoby gospodarstwa rolnego. Dużo uwagi poświęcano agroturystyce. Na szczególną uwagę zasługuje duże zainteresowanie kobiet problemami dotyczącymi zagospodarowania i estetyki zagród (urządzanie ogrodów i doboru odpowiednich ro-

(3) Wskaźnik ten został obliczony według następującego wzoru: $W = \frac{\sum[(\text{liczba wskazań na 1 miejsce} * 5) + (\text{liczba wskazań na 2 miejsce} * 4 + \dots \text{liczba wskazań} * 1)]}{\text{liczba respondentów} * 5}$. Wartość liczbową wskaźnika mieści się w przedziale od 0 do 1. Im wyższy wskaźnik, tym dany czynnik został uznany za ważniejszy.

ślin). Kolejną grupę zagadnień tworzyły tematy dotyczące estetyki podawania posiłków, żywienia i przygotowywania przetworów, problemów zdrowotnych i zapobiegania chorobom cywilizacyjnym.

W ODR-ach stosunkowo często odbywały się również różnego rodzaju pokazy. Dotyczyły one głównie: przygotowywania zdrowych, dietetycznych, estetycznie podanych posiłków (układanie serwetek i nakrycie stołu), przetwórstwa owocowo-warzywnego, pieczenia ciast i przyrządzania surówek i sałatek, przygotowywania produktów rękodzielniczych, suchych bukietów, stroików, malowania na szkło, wykonywanie obrazów haftów i obrazów ze skóry. Pokazy często wykraczały poza samo gospodarstwo domowe i dotyczyły np. estetycznego zagospodarowania zagród wiejskich, projektowania ogrodów, cięcia krzewów ozdobnych i użytkowych, ekologicznych metod uprawy roślin (warzyw, roślin jagodowych) i upraw pod osłonami.

Oprócz szkoleń organizowanych przez pracowników ODR, niejednokrotnie szkolenia prowadzone były przez fachową kadrę z ośrodków naukowo-badawczych. Najczęściej ośrodki korzystały z usług specjalistów pracujących w Instytutach (Instytut Warzywnictwa, Sadownictwa i Kwaciarnictwa w Skierniewicach, Instytut Leśnictwa w Rogowie, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Instytut Matki i Dziecka), uczelniach wyższych (AR we Wrocławiu, AE we Wrocławiu, SGGW, ART. Olsztyn, AR Kraków, Uniwersytet w Toruniu, AR Poznań, AR Lublin, AWF Poznań, AE Katowice, Uniwersytet Łódzki), fundacje (FDPA, FAPA) i organizacje pozarządowe. Swoją fachową pomoc oferowali również lekarze medycyny, psycholodzy i terapeuci.

Do innych form pracy wykorzystywanych w działaniach na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego można zaliczyć wyjazdy kulturalno-oświatowe, szkoleniowe, rekreacyjne, seminaria wyjazdowe do gospodarstw agroturystycznych, organizowanie kursów przygotowujących do podejmowania prac chałupniczych, przekwalifikowanie zawodowe kobiet wiejskich i olimpiady wiedzy o wiejskim gospodarstwie domowym.

3. Zapotrzebowanie i zainteresowanie w środowisku lokalnym działalnością doradczą na rzecz wgd

Zainteresowanie prowadzoną działalnością doradczą, zdaniem ankietowanych, jest bardzo duże. Tak twierdzi ponad 60% respondentów. Jednocześnie prawie 40% ankietowanych odpowiada, że zainteresowanie jest średnie. Aktualnie prowadzona działalność tylko częściowo zaspokaja oczekiwania środowiska (74,3%). Zdaniem wielu ankietowanych działalność doradczą jest prowadzona w niewystarczającym zakresie (tak powiedziało 24,5% ankietowanych) przede wszystkim z powodu braku środków finansowych, przeznaczanych na działalność specjalistek wgd. Z jednej strony wynika to ze zbyt małej liczby etatów dla

specjalistek ds. wgd i dużego obszaru ich działania, z drugiej zaś wiąże się z brakiem środków transportowych potrzebnych do wyjazdów w teren. Również w prowadzonych szkoleniach dla mieszkańców wsi należy większą uwagę zwracać na problemy związane z integracją Polski z Unią Europejską, przedstawiać uwarunkowania dotyczące funkcjonowania gospodarstw w ramach UE. Osoby pracujące na rzecz wgd odczuwają potrzebę podwyższania własnych kwalifikacji poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju kursach, wyjazdach szkoleniowych.

4. Źródła informacji wykorzystywane przez kobiety na wsi w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego

Ankietowanym postawiono pytanie dotyczące rodzaju, charakteru informacji, które kobiety wykorzystują najczęściej w prowadzeniu gospodarstwa domowego. W rankingu należało przypisać liczby od 1 do 7, gdzie jedynka oznacza najważniejsze źródło informacji, 7-najmniej ważne. Zdaniem ankietowanych specjalistów ds. wgd kobiety w prowadzeniu gospodarstwa domowego wykorzystywały najczęściej informacje zdobyte na pokazach oraz demonstracjach, wystawach i kursach. Tego rodzaju działalność organizowana była przez Wojewódzkie i Rejonowe Ośrodki Doradztwa Rolniczego, samorządy lokalne, ośrodki szkolenia zawodowego. Zdaniem co trzeciej ankietowanej kobiety prowadzące gospodarstwa domowe najczęściej korzystały z czasopism takich jak: *Gospodyni*, *Kwietnik*, *Poradnik Domowy*, *Przyjaciółka*, *Owoce*, *Warzywa*, *Kwiaty*, *Mój Ogród*, *Działkowiec*, *Wiadomości Rolnicze*, *Twoje Zdrowie*, *Top-Agrar*, *Pani Domu*, *Świat Kobiet*, *Claudia*, *Rynek*, *Dobre Rady*, *Cztery Kąty*, *Plon*, *Farmer*, itd. Dwadzieścia trzy procent kobiet korzystało w największym stopniu z audycji telewizyjnych, takich jak: *Agrobiznes*, *Kawa czy herbata*, *Tydzień*, *Notowania*, *TV-edukacyjna*, *Świat kobiet*. Ważnym źródłem informacji jest również radio, a zwłaszcza takie audycje jak: *Rolniczy Kwadrans*, *Rolnicza Antena*.

Przy ocenie ważności⁽⁴⁾ źródeł informacji posłużono się również wskaźnikiem ważności. Według tego wskaźnika - zdaniem ankietowanych - najważniejszym źródłem informacji dla kobiet przy prowadzeniu gospodarstwa domowego są pokazy, demonstracje i wystawy (wskaźnik wynosi 0,90). Na kolejnych miejscach znalazły się: kursy (0,76), czasopisma (0,73), telewizja (0,62), radio (0,46), sąsiedzi i znajomi (0,46), prasa codzienna (0,41).

5. Dominująca problematyka działalności doradczej na rzecz wgd

Szkolenia prowadzone przez pracowników ODR wychodzą naprzeciw potrzebom zainteresowanych. Podobnie jak w poprzednich pytaniach, również i w tym przypadku dano respondentom możliwość uszeregowania odpowiedzi

(4) Obliczono podobnie, przyjmując za rangę ośmiostopniową skalę ocen.

według stopnia ważności. Ankietowani mogli podanym odpowiedziom przypisać ważność w 11-stopniowej skali, wymieniając na pierwszym miejscu tematy z zakresu doradztwa na rzecz wgd, które cieszą się największym zainteresowaniem wśród mieszkańców wsi, na ostatnim zaś te, które, zdaniem ankietowanych, są najmniej ważne. Przy ocenie posłużono się podobnym wskaźnikiem, z którego wynika, że w prowadzonej obecnie działalności na rzecz wgd przede wszystkim dominuje problematyka dotycząca racjonalnego żywienia rodziny (wskaźnik 0,84). Problematyka ta została często wymieniana także w innych wypowiedziach, co świadczy o tym, iż przy przygotowywaniu posiłków kobiety wiejskie coraz większą uwagę zwracają na jakość produktów żywnościowych. Na drugim miejscu, zdaniem ankietowanych, znalazła się problematyka z obszaru podejmowania działalności z zakresu drobnej przedsiębiorczości (0,77), na trzecim - urządzenie zagrody wiejskiej (0,73). Kolejne miejsca zajęła problematyka dotycząca profilaktyki zdrowotnej, gospodarowanie budżetem, gospodarowanie urządzeniami i sprzętem domowym, zasady marketingu, przepisy prawno-podatkowe, projektowanie przestrzeni mieszkalnej, racjonalne gospodarowanie czasem. Do innych elementów aktualnie podejmowanych w działalności doradcze znalazły się również problemy dotyczące ochrony środowiska, np. prawidłowego zagospodarowanie odpadów, neutralizacji ścieków bytowych i przydomowych oczyszczalni. Zwracano uwagę także na problemy ekologicznej uprawy warzyw i owoców.

6. Wpływ działalności doradczej na zmiany w prowadzenie gospodarstwa domowego

Kolejnym pytaniem zamkniętym, postawionym ankietowanym, było: czy działalność doradcza wpłynęła na zmiany w prowadzonym gospodarstwie domowym i czego te zmiany dotyczyły. Zdaniem ankietowanych działalność doradcza w największym stopniu wpłynęła na urządzenie zagrody wiejskiej (tak odpowiedziało 95% ankietowanych), a więc przede wszystkim na poprawę czystości i estetyki zagrod wiejskich, projektowanie i urządzenie ogrodów polegające na zakładaniu trawników, skalniaków, sadzeniu iglaków i krzewów ozdobnych oraz zakładaniu oczek wodnych. Niejednokrotnie ładnie urządzony ogród przydomowy pełni rolę kąciaka wypoczynkowego, zwłaszcza w okresie letnim. 94% ankietowanych stwierdziło, iż działalność doradcza wpłynęła na racjonalizację żywienia rodziny.

Racjonalizacja żywienia rodziny dotyczyła przede wszystkim urozmaicenia codziennego jadłospisu, zwiększenie spożywania warzyw i owoców, a także roślin strączkowych oraz ograniczanie spożywania tłuszczów zwierzęcych. Racjonalizacja żywienia ściśle związana jest z profilaktyką zdrowotną. Znaczenie tego kierunku działalności doradczej docenia ponad 80% ankietowanych. Tego

typu szkolenia bardzo często prowadzone są przez lekarzy specjalistów, którzy nie tylko mówili jak należy się odżywiać, ale także poruszali tematy dotyczące badań profilaktycznych często zaniegywanych przez mieszkańców wsi. Dużą uwagę poświęcano tematyce chorób cywilizacyjnych i ich zapobieganiu. Starano się propagować właściwy styl życia i wypoczynku, podnosić świadomość społeczności wiejskich w zakresie ochrony zdrowia. Osoby prowadzące szkolenia często również podejmowały tematy dotyczące chorób wynikających z nieprawidłowego żywienia i ich profilaktyki.

Tabela 2

Wpływ działalności doradczej na zmiany w prowadzeniu gospodarstwa domowego

Wyszczególnienie	Liczba odpowiedzi	
	tak	(%)
Urządzanie zagrody wiejskiej	299	95,2
Racjonalizacja żywienia rodziny	294	93,6
Podejmowanie nowych form zarobkowania	265	84,4
Profilaktyka zdrowotna	260	82,8
Modernizacja gospodarstwa domowego	171	54,5
Racjonalizacja gospodarowania budżetem	164	52,2
Racjonalizacja gospodarowania urządzeniami i sprzętem domowym	152	48,4
Projektowanie przestrzeni mieszkalnej	149	47,5
Modernizacja gospodarstwa rolnego	95	30,3
Racjonalizacja gospodarowania czasem	74	23,6

Źródło: Wyniki badań własnych.

Działalność doradcza, zdaniem 84% ankietowanych, wpłynęła na podejmowanie nowych form zarobkowania, czyli rozwój małej przedsiębiorczości (agroturystyki, gastronomii, jednostek handlowych, usług transportowych, krawiectwa, fryzjerstwa, bukieciarstwa, wikliniarstwa). Uzyskiwanie dodatkowych środków finansowych możliwe było także dzięki wprowadzeniu nowych form uprawy roślin pod osłonami, a więc pod folią lub włókniną. Gospodynie domowe, zwłaszcza w rejonach atrakcyjnych turystycznie, sprzedają turystom swoje wyroby w postaci haftów, robótek ręcznych, wyrobów ze skóry, figurek i świec woskowych. Szkolenia prowadzone przez pracowników ODR wpłynęły również na modernizację gospodarstwa domowego i rolnego, m.in. na funkcjonalne urządzenie kuchni, zakup nowego, energooszczędnego sprzętu oraz urządzenie domu pod kątem działalności agroturystycznej. Szczególne przydatne okazały się również szkolenia poświęcone gospodarowaniu budżetem domowym. Coraz więcej

osób prowadzi książki rachunkowości rolnej, dzięki czemu możliwa jest analiza wpływów i wydatków i lepsze gospodarowanie środkami finansowymi.

7. Najważniejsze zadania dla doradców na wsi w przyszłości

Za najważniejsze zadania w przyszłości dla doradców na wsi uznano inicjowanie chęci mieszkańców w kierunku rozwijania przedsiębiorczości (wskaźnik ważności 0,90). Prowadzenie doradztwa w zakresie przedsiębiorczości na wsi jest zadaniem bardzo trudnym. Doradca musi wziąć pod uwagę to, że przedsiębiorczość to nie tylko podejmowanie działań w produkcji rolniczej, ale również zaangażowanie się w wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Działania doradcze muszą być ściśle skorelowane z działaniami społeczności lokalnych i samorządów gminnych. Doradca zatem powinien znać rynkowe reguły gospodarowania, aktywnie analizować zjawiska rynkowe i odpowiednio wykorzystać je dla dobra środowiska wiejskiego.

Aby doradca był w pełni zorientowany w pewnych dziedzinach gospodarki, ODR powinien zapewnić mu dostęp do najnowszych osiągnięć nauki. Ponadto Ośrodki Doradztwa powinny prowadzić własne badania rynkowe i gromadzić niezbędne informacje. Z usług doradczych korzystają przedsiębiorcy, którzy poszukują możliwości optymalnego zainwestowania kapitału. Osoby myślące o założeniu małego biznesu będą chciały korzystać z kursów i szkoleń dotyczących zorganizowania własnej firmy. Coraz więcej osób będzie zainteresowanych zdobywaniem wiedzy dotyczącej prowadzenia własnej firmy. Doradca będzie musiał zatem odpowiedzieć na pytania z zakresu prawa gospodarczego, podatkowego i finansowego, nauczyć sporządzania analizy finansowej, biznes planów itp. Wśród innych ważnych zadań wyszczególnionych przez ankietowane wymieniono inicjowanie zespołów, grup producenckich (wskaźnik 0,72) oraz doradztwo rolnicze (wskaźnik 0,69). Za mniej ważne uznano doradztwo prawnicze (wskaźnik 0,52), doradztwo finansowe (wskaźnik 0,55) oraz inicjowanie tworzenia spółdzielni rzemieślniczych (wskaźnik 0,43). Wśród innych zadań wymieniano: profilaktykę zdrowotną, edukację ekologiczną, aktywizację kobiet wiejskich, doradztwo dotyczące poprawy warunków socjalno-bytowych mieszkańców wsi.

8. Problemy z zakresu funkcjonowania gospodarstw domowych na wsi najbardziej uciążliwe dla środowiska

Na pytanie jakie problemy z zakresu funkcjonowania gospodarstw domowych na wsi uważa pani za najbardziej uciążliwe dla środowiska 68,8% odpowiedziało, iż najważniejszym problemem jest brak pieniędzy i bieda (wskaźnik 0,91). Taki stan spowodowany jest uzyskiwaniem niskich dochodów przez rolników. W przypadku braku środków finansowych doradca może wskazać na

potrzebę zmian w dotychczasowym sposobie gospodarowania lub zaniechania pracy w rolnictwie. Innym ważnym problemem jest też brak możliwości podejmowania zatrudnienia poza gospodarstwem rolnym (wskaźnik 0,84). Ankietowane osoby za mniej ważne problemy uznały: niedostateczny rozwój infrastruktury wsi (wskaźnik 0,60) oraz przeciążenie pracą.

W codziennej działalności doradczej w środowisku wiejskim specjalistki ds. wgd spotykają się z różnymi problemami społecznymi. Mają również świadomość, że ich rozwiązywanie wymaga wiedzy i umiejętności innych niż tylko fachowa wiedza rolnicza. Od kilku lat rośnie zainteresowanie kadry doradczej poszerzaniem wiedzy i zdobywaniem umiejętności rozwiązywania problemów społecznych. Umiejętność komunikowania się, przekonywania i dyskusji, organizowania pracy zespołowej i kierowania pracą grupy, umiejętności psychologiczne i socjotechniczne, w coraz większym stopniu wpływają na skuteczność pracy doradczej w zakresie rozwiązywania problemów zawodowych i społecznych ludności wiejskiej.

Ankietowane osoby na pytanie „z jakimi problemami najczęściej spotykają się w pracy doradczej” za najważniejszy problem uznały niedostateczne środki finansowe na działalność doradczą (wskaźnik 0,84), zbyt rozległy teren działalności (wskaźnik 0,74) oraz niskie zarobki (wskaźnik 0,73). Wśród mniej ważnych uznano: uciążliwość wyjazdów w teren (0,59) i niedostateczną bazą lokalową (0,55). Za najmniej uciążliwy problem w codziennej działalności doradczej uznano opór ze strony środowiska przed udziałem w szkoleniach (0,28). Wśród innych problemów wymieniano: niedocenianie działalności, niepewną sytuację zawodową, brak możliwości interaktywnego rozwoju kobiet na wsi, małe zainteresowanie samorządów lokalnych tematyką wgd itp.

9. Zmiany, które chciałyby wprowadzić specjalistki ds. wgd w dotychczasowej działalności

Wszystkie ankietowane osoby chciałyby dokonać zmian w dotychczasowej działalności ODR. Jako najważniejszą zmianę wymieniano zwiększenie środków finansowych na działalność Ośrodków Doradztwa Rolniczego (35,4% ankietowanych). Szczególnie środki te pracownicy chcą przeznaczyć na działalność szkoleniowo-pokazową, wyjazdy seminaryjne i korzystanie z innych form doradztwa. Zmiany również powinny nastąpić w kierunku zwiększenia baz lokalowych oraz lepszego ich wyposażenia w materiały dydaktyczne oraz nowoczesny sprzęt (17,2%). Materiały i pomoce szkoleniowe chętnie są wykorzystywane przez specjalistki ds. wgd, ale z dużym trudem uzyskują je z różnych instytucji (np. Krajowego Centrum Doradztwa, Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich - Oddział w Krakowie dotyczące agroturystyki). Materiały te – zdaniem ankietowanych – powinny być opracowane przez specjalistów, naukowców z danej

dziedziny (tematyki) w formie umożliwiającej prezentację na szkoleniach. Bardzo pomocne byłoby opracowanie programów doradczych wraz z kompletem materiałów dla wykładowcy i uczestników. Pożądane są pomoce typu: broszury, ulotki, folie, slajdy, programy komputerowe, plakaty itd. Ankietowane osoby uważają również, iż powinno się zmniejszyć rejon działania doradców (15,3%). Uważają, że obecnie teren jest zbyt odległy, a często brakuje pojazdów służbowych, którymi specjaliści mogliby dojechać do rolników. Doradca często wyjeżdżając w teren musi zabierać ze sobą niektóre urządzenia i instrumenty warsztatu pracy.

Wśród innych rozwiązań wymieniano: poszukiwanie liderów wiejskich, większe zainteresowanie samorządu pracą na rzecz gospodyń wiejskich, zmniejszenie rejonów działania specjalistek, łatwiejszy dostęp do specjalistów z UE.